

« Questi due reverendissimi Padri, essendo già consultori del S. Ufficio, e bene intesi della mente della congregazione, e del Papa, credo, che presso d'ognuno meritino tutta la fede.

« Di più io per meglio assicurarmi della verità, ne ho scritto ancora all' eminentissimo signor cardinal Galli, pregandolo istantemente a farne parola col nostro regnante Pontefice Clemente XIII per intendere la verità di questo punto propriamente dalla sua bocca; specialmente io volea sapere, se era condannata la prima tesi del foglio, in cui si conteneva l'uso del probabile; e scrissi che Sua Santità, come dottore universale della Chiesa, trattandosi della condanna d'una dottrina sì controversa, e di tanta conseguenza, non poteva negare la dichiarazione necessaria ad un vescovo, che la chiedeva. E l' eminentissimo signor cardinal Penitenziere mi ha risposto in breve sì, ma in poche parole con molta saviezza ha compresa tutta la sostanza del punto, e l'ha posto in luce con termini così propri, et chiari, che in questo genere meglio non potea desiderarsi. Ecco come mi scrive:

(13. « Più che a me, è noto alla profonda dottrina di V. S. illustrissima e reverendissima, che nelle condanne, o proibizioni de' libri non s'intendono mai condannate tutte le proposizioni, che in essi si contengono; essendovene molte delle verissime anche in Lutero, Calvino, ec. Ma perchè altre ve ne s'incontrano cattive, e perniciose, perciò colla condanna, o proibizione avvisa la Chiesa i suoi figli, che debbano astenersi dalla lettura de' medesimi, acciò insieme col vero non s'imbevano ancor del falso. Posso assicurare V. S. illustrissima e reverendissima, che nella condanna dell' accenato foglio, di cui mi scrive, non si è inteso di condannare veruna delle proposizioni, che si controvertono nelle scuole cattoliche, e da molti cattolicamente si difendono; ma si è avuto il motivo di proibirlo, per quelle proposizioni, ch'ella medesima riconosce meritevoli di censura. Ed in tanto offerendo mi, ec. »

« Posto tutto ciò, spero, che il P. Lettore ora mi conceda di potermi chiamare vero figlio della Chiesa, senza ritrattarmi a riguardo della mentovata condanna Pontificia, con tanta pompa, ed asseveranza da esso bandita, e pubblicata, come cosa indubitabile. Nel che ammiro poi lo spirito di questo buon religioso in mettersi ad ammonire con tanto calore in vescovo ad essere ubbidiente a' decreti della Chiesa, doppio che la Chiesa l'ha posto nel numero de' vescovi, voglio dire nel nu-

(146) Opinio quælibet considerata in seipsa, et in sua probabilitate propria, duplici modo potest esse, et dici probabilis, nempe ab intrinseco, quando nititur argumentis desumptis ab ipsa rei natura, et ab extrinseco, quando nititur argumentis desumptis

mero di coloro, che son destinati ad esser giudici della dottrina. » Sic laudatus episcopus de Ligorio suam, atque Probabilismi causam probe defendens.

Hucusque porro de duobus decretis, Tridentino et Romano, deque exortis hinc inde eorum occasione controversiis: modo tandem tertium, quod sub initio num. 5, innuimus decretum, proferamus.

(14. DECRETUM III,

In capitulo generali Mantuano totius ordinis F. F. Minorum sess. xv habita die 6 Junii 1762 promulgatum.

« Cupiens generale capitulum ea scandala ab ordine remove, quæ ex nimia opinandi licentia, in doctrinis præcipue ad mores pertinentibus oriri, et suscitari possent; renovat, et confirmat eas omnes constitutiones, quæ in aliis præcedentibus generalibus capitulis de doctrinis in nostris scholis, et a nostratibus seligendis decreta sunt. Et ad hunc effectum mandat et præcipit sacre theologie lectoribus, aliisque omnibus, quatenus doctrinas tutiores, et probabiliores semper doceant, et amplectantur. »

Hoc autem decretum, datis ad suos subditos encyclicis litteris, evulgarunt, et illius observantiam, quanta pollebant auctoritate, præceperunt revendissimus P. Petrus Joannetius de Molina, generalis totius ordinis F. F. Minorum S. Francisci, iterato minister, die 4 Octob. 1762, Romæ ex Ara Cœli, necnon reverendissimus P. Pasqualis a Varrasio, commissarius generalis Cismontanus, ex Ara Cœli Romæ ad mensem Martium proxime superioris anni 1763.

Porro quanti faciendum sit hujusmodi decretum, vel inde licet arguere, quod a gravissimis Patribus longe amplissimi ordinis manarit, sitque oppido consentaneum aliis antiquioribus ejusdem ordinis constitutionibus, neque ullus illi ausus fuerit contraire, sed plenum, ut asserunt, deinceps in Franciscanorum scholis effectum habuerit; acta quoque prædicti capituli a Summo regnante Pontefice ultimum obtinere roboris firmamentum. * Cætera, quæ de opinione probabilis habet auctor noster P. Ferraris, vide verb. CONSCIENTIA, a num. 68 ad 114, in tomo secundo.

ADDITIONES CASSINENSES.

De opinione probabili, deque doctrina, ac laudibus S. Alphonsi de Ligorio.

Præstat hic de opinione probabili, et de probabilismo sequentia tradere. Opinio probabilis, D. de Ligorio docente, est, quæ gravi fundamento nititur, vel intrinseco rationis, vel extrinseco auctoritatis, quæ valeat ad se trahere assensum viri prudentis, etsi cum formidine oppositi. *Theol. moral.*, l. 1, c. 3 (146).

ab auctoritate, nempe a numero simul et pondere doctorum, qui opinionem defendunt.

Rursus opinio in se probabilis potest esse talis, vel apparenter tantummodo et leviter; vel vere, et satis graviter, prout nempe vel fundamento inniti-

Porro opinio probabilis comparate ad opinionem aliam potest esse: 1. *Minus probabilis, æque probabilis, probabilior, probabilissima, et moraliter certa.* — 2. *Minus communis, communior, et communissima.* — 3. *Minus tuta, tuta, et tutior.*

(17. Primo, erit opinio minus probabilis, si nitatur levioribus rationum momentis, quam opinio opposita: (18. *æque probabilis*, si momentis æqualibus sit suffulta: (19. *probabilior*, si in sui favorem argumenta graviora habeat: *probabilissima* demum, si argumentis gravissimis nitatur, ita ut opposita censeatur dubie probabilis. Profecto in errore versantur, qui opinionem probabilissimam sumunt pro opinione moraliter certa: quippe postrema hæc prudentem errandi formidinem excludit. Quinimo opinio moraliter certa improprè nomine opinionis donatur; hoc enim ipso, quo omnem errandi formidinem excludit, e finibus opinionis strictæ talis egreditur, evaditque scientia. Cum ex opposito opinio *probabilissima*, etsi inter probabiles primum locum obtineat, fines tamen probabilitatis minime excedit, ac proinde omnem omnino errandi formidinem non excludit.

(20. Secundo, erit opinio communis, si multos; communior, si multo plures; minus communis, si pauciores; denique communissima, si omnes moraliter pro se habeat auctores.

(21. Tertio, erit opinio minus tuta, quæ minus removet a dicto periculo peccandi;

tur apparenti et levi, adeo ut non valeat assensum viri prudentis ad se trahere, vel ex adverso suffulta est fundamento solido, et satis gravi, nimirum intrinseco rationis, vel extrinseco auctoritatis, ita ut bene valeat assensum prudentum sibi comparare.

Ut autem opinio censi possit vere, et satis graviter probabilis, requiritur.

I. Ut nihil certi adsit contra illam neque ex Scripturis, neque ex conciliis, neque ex definitionibus Summorum Pontificum, neque ex ratione theologica, ut vocant: quippe si in contrarium quid hujusmodi adesset, probabilitas quæ tunc jactaretur, poterit quidem aliquo modo apparere talis, sed in se nunquam talis revera erit, cum veritas nequeat esse contradictoria.

II. Ut opinio contra omnia argumenta, quæ ei opponi possunt, talem adhuc in se vim retineat, ut viri prudentis assensum valeat sibi comparare. Hoc autem facile deduci poterit ex qualitate auctorum, qui eam tuerentur, si gravitate, doctrina, experientia, ingenio, pietate, aliisque dotibus præstant insigniter.

Jam vero nusquam licitus est in re morali opinionis illius usus, quam in scholis appellant leviter, et tenuiter probabilem, cum non valeat hujusmodi opinio viri prudentis assensum ad se pertrahere. Unde jure merito Innocentius XI, damnavit sequentem propositum, 3 in ordine: « Generatim dum probabilitate sive intrinseca, sive extrinseca, quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeat, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus. »

Quantum autem ad probabilitatem extrinsecam attinet, utique tenendum, hanc constituere opinionem vere, et satis graviter probabilem; adest enim certa præsumptio, quod doctores, cum opinionem aliq. tradiderunt, bene, penitusq. perspe-

tuta, quæ removet a dicto periculo; tutior, quæ magis removet, etsi rationibus firmiteribus haud innitatur. Hujusmodi opinio tutior dicitur favere legi atque præcepto; quippe in dato casu tenet, exstare legem, aut præceptum, quo aliquid jubeatur, aut vetetur. *Minus tuta* vero dicitur favere libertati hominis, quia in casu ipso negat exstare legem, aut præceptum, sed tenet hominem libere posse pro suo arbitrio tunc agere. Et licet admittat, eundem perfectius agere, si juxta illud præceptum, aut prohibitionem se gerat, perinde ac si revera exstaret, docet tamen minime ab eo peccari, si contra agat, utitur enim libertate propria.

(22. Quibus præmissis, hæc tria, quantum ad doctrinam morum spectat, possunt in conflictu duarum opinionum contingere: 1. ut una sit minus tuta, et minus probabilis, altera vero tutior et probabilior; 2. ut una sit minus tuta, sed magis probabilis, altera tutior, sed minus probabilis; 3. ut ambæ sint æque probabiles, sed una minus tuta, et favens hominis libertati, altera magis tuta et favens legi. De his breviter disserendum.

(23. Ad 1. Quæritur: « Utrum fas sit opinionem sequi minus tutam et minus probabilem, in concursu tutioris et simul etiam certe probabilioris? » Affirmat. quidem plures xvi sæc. docuerunt, qui *probabilistæ* vulgo dicti sunt. (24. Primus hujusmodi doctrinæ patronus fuisse fertur P. Medina, Or-

xerint rei veritatem in se; neq. illam tradere voluerint, nisi rationibus satis validis, et momentosis innixi. Unde Prov. xxii: *Inclina aurem tuam, et audi verba sapient.*

Hinc S. Pœnitentiaria interrogata an. 1831, an esset inquirendus confessarius, qui in pœnitentiæ tribunali sequitur doctrinam S. Alphonsi, non pendens momenta et rationes, quibus nituntur varix ipsius opiniones, sed ob solam tanti nominis auctoritatem, respondit negative. Quod responsum a Greg. XVI, fuit confirmatum.

Quod si quæras, an auctor unus, et solus sufficiat, ut aliqua opinio dicatur vere, et satis graviter probabilis probabilitate extrinseca: « Respond. cum distinctione: vel enim agitur de auctore quocunque et cujuscunque notæ; vel de auctore gravi, magni in Ecclesia nominis, et omni exceptione majoris, uti essent v. g. SS. Thomas, Bonaventura, Antoninus, alique. »

Si I. Non sufficit auctor ille, ut ejus opinio habeat gravem probabilitatem externam: quippe cum ab Alexandro VII, damnata sit sequens propositio, in ordine 27: « Si liber sit alicujus junioris et moderni (quæ verba ex viva intelligi debent de auctore quocunque, et humilis cujuscunque notæ), debet opinio censi probabilis, dum non constet rejectam esse a sede apostolica tanquam improbabilem. »

Si II. Dummodo nihil sit contra Scriptur. vel communem sensum Ecclesie, recte possumus sequi ejus auctoris gravem opinionem, sic docente Angelico: « Aliquis parvæ scientiæ magis certificatur de eo, quod audit ab aliquo scientifico, quam de eo, quod sibi secundum suam rationem videtur. »

Cæterum regula generalis est, ut non unus, sed plures auctores volvantur aequè graves, qui inter cæteros magis prædicantur. »

dinis Prædicatorum, an. 1577. Deinde anno 1584, P. Dominicus Bannez, ejusdem ordinis, S. Theresiæ confessor, id ipsum tenuit.

(25. Sed *negative* respondendum ex S. Script. Orac. *Ecclesiast.* xxxvii, 20, ubi hæc habentur: *Ante omnia opera verbum verax præcedat te, et ante omnem actum consilium stabile.* Unde ad bene agendum necessarium est determinatum iudicium intellectus, quo prudenter quis putet licitum esse, quod hic et nunc agitur, vel omittitur. Porro tale iudicium habere nequit, qui elegit opinionem minus tutam, et minus probabilem, in concursu tutioris, et simul etiam probabilioris. Hoc pacto Clem. III eam tenendam sententiam declarat, quæ meliori, et subtiliori nititur ratione. Cap. *Capellanus* 4, ex *De feriis.*

Id ipsum ex ratione theologica evincitur. Enimvero ad licite operandum, veritatem inquirere, eamque sequi oportet; et ubi de veritate clare non contest, tenemur saltem opinionem illam amplecti, quæ verisimilius ad veritatem accedit; quæque est *opinio certe probabilior.*

(26. Hinc contraria opinio, licet adhuc in scholis defendi possit, cum nullimode sit proscripta, minime tamen a nobis probatur. « Sane omnes fateri cogimur, ita Staps, § 81, naturam rationalem violari, atque impium esse, si quis, neglectis momentis gravioribus, illud sequitur, quod utpote rationibus levioribus nixum, divinæ legi minus congruit. »

(27. Ad 2. Quæres « an liceat sequi opinionem minus tutam, sed magis probabilem, in concursu tutioris, sed minus probabilis? » *Ordinarie* loquendo utique licet. Est contra Jansenistas, qui contrarium tenent, veterem Pharisæorum rigiditatem renovantes et importunum affectantes animarum, et evangelicæ veritatis studium. Quos porro vigesies, et amplius a S. Sede damnatos vivide etiam contudit feliciter regnans Pius Papa IX in sua prima Encyclica incip. *Qui pluribus*, anno 1846 ubi inter præcipuas inimicorum machinationes, a quibus sæculo nostro Dominicum gregem tueri oportet, recenset etiam tenebrosissimas eorum insidias « qui in vestibus ovium, cum intus sint lupi rapaces, mentita, ac fraudolenta purioris pietatis, et severioris virtutis, ac disciplinæ specie, humiliter irrepunt, blande capiunt, molliter ligant, latenter occidunt, hominesque ab omni religionis cultu absterrent, et Dominicas oves maectant, atque discernunt. »

(29. Et revera qui in concursu opinionis tutioris quidem, sed minus probabilis, amplectitur opinionem minus tutam, sed pro-

(147) Quantum etiam ad iudicem ac medicum in proprii muneris exercitio atinet, *vid.* v. *JUDEX*, n. 52 et v. *MEDICUS*, num. 22 et seqq.

(148) Ut autem omnis questio circa *probabile* plenus dignoscatur, diversas hac de re sententias Catholicorum ob oculos ponere operæ pretium est. Quatuor porro recensentur. Prima docet, in equali

babiliorem, prudenter agit, quippe argumenta et motiva graviora argumentis, et motivis levioribus præfert.

(30. Diximus *ordinarie* loquendo; nam excipiendi sunt casus illi peculiare, in quibus non agitur jam de honestate actionis, aut de simplici jure, sed de *facto et veritate* rei alicujus, quam major probabilitas non valet resolvere, unde tunc, quod tutius, sequendum est. Sunt autem hi casus præcipui:

« 1. Quando agitur de periculo damni proximi; v. gr. venator, qui probabiliter iudicat, objectum in sylva latens esse hominem, non potest ferire, licet probabilius putet esse feram. Nam ex una parte proximus habet jus certum vitæ suæ; ex altera major probabilitas non facit, quod si revera sit homo, non pereat, casu quo venator feriat.

« 2. Quando agitur de fine, quem absolute curare tenemur, et ad quem major probabilitas non conducit: ita est in iis, quæ sunt necessaria necessitate mediæ ad salutem, ubi factum unice attenditur.

« 3. Quando agitur de iis, quæ requiruntur ad valorem sacramentorum; quia sacramentum non haberetur, nisi reipsa ponerentur ea quæ Deus ad sacramentum præscripsit, nec enim ab hominis dictamine, et conscientia pendent. Id eruitur ex decreto Innocentii XI die 2 Martii 1679 quo sequentem, n. primam, damnavit propositionem: « Non est illicitum in sacramentis conficiendis sequi opinionem probabilem de valore sacramentorum, relicta tutiore, nisi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi. »

« 4. Et quando agitur de illo qui ad tutiora adhibenda tenetur, vel ex conventionem, vel ex voto, vel ex præcepto expresso superioris; quia omnia jura clamant servari pacta, promissiones et præcepta (147). »

(31. Ad 3. Quæritur an liceat sequi opinionem probabilem, minus tutam et hominis libertati faventem in concursu æque probabilis, sed tutioris atque faventis legi? Theologi duas in partes scinduntur. Alii volunt, partem tutiorem quæ scilicet favet legi, esse eligendam, quando adsit concursus alterius opinionis æque probabilis, quæ libertati hominum favet: hi *probabiliorista* dicuntur. Contendunt alii e contrario partem, etiam minus tutam, teneri posse in tali casu et faventem hominis libertati; et licet fateantur, perfectius se gerere, qui illam primam sequitur, tenent tamen nullatenus peccare, qui stant pro secunda. Doctrina hæc audit in scholis *Systema morale probabilismi moderati* (148).

(32. Probabilissimi moderati usum tam fir-

opinionum probabilitate in est in dubio, eligendam esse, quæ stat pro lege: v. g. dubitas æque probabilibus hinc inde rationibus, num votum emiseris: teneris de voto; quia illud servare tutius est; ita Antoine. — Secunda sententia tenet, eo in casu eligi posse opinionem, quæ favet libertati, ideoque nullam prædicti voti adesse obligationem: ita S. Alphonsus

mitter constanterque, atque copiose S. Alphonsus de Ligorio propugnavit, ut ipse ejusdem quasi pater, et auctor habeatur, licet antea haud esset in scholis incognitus.

(33. Porro ut illius mentem rite assequamur, hic prænotanda veniunt, quæ is idem sanctus episcopus habet.

« Ipse enim 1 aperte negat, eas opiniones vere probabiles remanere, quæ concurrunt cum aliis probabilioribus et tutioribus; ideoque nefas esse illas in praxi tenere.

« Consentit 2 non licere sequi partem minus tutam, etiamsi probabilior, relicta tutiori, etiamsi minus probabilis, in casibus ubi agitur de *rei veritate*, quam quidem major probabilitas non valet resolvere.

« Fatetur 3 in dubio practico de bonitate vel malitia actionis, aut ab actione esse prorsus abstinendum, aut tenendam partem tutiorem. »

(34. Hinc utique vides, quam immerito quidem ac per vetitum nefas sanctum nostrum quis tanquam de nimia indulgentia incusaret. Audiamus eundem qui in dissertatione *De usu moderato opinionis probabilis*, hæc memorabilia habet: « Cæterum protestor quod sicut confessarios illos non approbo, qui nimis austeritati adherentes facile damnant usum plurium opinionum, quæ gravi fundamento nituntur; ita contra neque approbare possum eos, qui de facili opiniones sine certo fundamento tanquam probabiles acclamant. Confessarius, antequam aliquam opinionem amplectetur, tenetur utique intrinsecas rationes perpendere et cum ei occurrit ratio aliqua convincens pro tutiori opinione, cui adæquatam responsionem suppeteret non aspicit, tunc oppositam minus tutam amplecti non potest, quamvis plurimorum doctorum auctoritas ipsi faveat; modo auctoritas non sit tanti ponderis, ut videatur ei magis, quam rationi apparenti deferendum, juxta id quod docet S. Thomas: « Aliquis parvæ scientiæ magis certificatur de eo, quod audit ab aliquo scientifico, quam de eo quod sibi secundum suam rationem videtur; » 2-2, qu. 9, art. 8 ad. 2. Sed iste casus prosequitur de Ligorio, valde rarus erit.

« Hoc pro theorica, sic idem D. de Ligorio; sed quantum ad praxim spectat deligendi opiniones, quæri solet, an expediat rigidas aut benignas præferre? »

« Respondeo: ubi agitur de removendo penitente a periculo peccati formalis, confessarius debet, generaliter loquendo, et in quantum Christiana prudentia suggerit, benignis opinionibus uti: ubi vero opiniones

de Ligorio. — Tertia sententia probat, licitum esse sequi partem minus tutam, quæ scilicet stat pro libertate, modo tamen sit vere probabilis, licet contraria opinio pro lege sit æque probabilis, imo probabilior. Unde non teneris in alato exemplo ad votum, si satis, ac vere sit probabile, quod non veris, licet appareat probabilis ex alia parte, quod voveris. — Quarta demum sententia distinguit inter

benignæ proximus reddunt periculum formalis peccati, prout sunt nonnullæ auctorum opiniones v. gr. quoad vitandas occasiones proximas et aliæ id genus, tunc semper expedit ut confessarius utatur, imo dico, quod ipse, ut medicus animarum, tenetur uti opinionibus tutioribus, quæ penitentes ad se servandos in statu gratiæ conducunt. » *Theol. moral.*, De usu moderato opin. prob., n. 67, 68. »

(35. Atque ut de volum. D. de Ligorio speciatim dicamus, « licet copiosissime scripserit, ejusdem tamen opera inoffenso prorsus pede percurri a fidelibus posse post diligens institutum examen perspectum » est; sic est utique conceptum oraculum fel. record. Gregorii XVI in bulla canoniz. præd. sanctiss. episcopi, § 7. Et prout habet responsum S. Penitentiariæ ab eodem Summo Pontifice confirmatum 5 Jul. 1831: Opiniones, quas in sua *Theologia morali* profertur S. Alphonsus, sequi tuto possumus et profiteri.

Hinc illustre collegii Apostolici ornamentum doct. ss. cardinalis Jacob. Monico patriarcha Venetus, de doctrina D. de Ligorio hæc ait: « Piacesse a Dio che questo fosse il punto di unione in cui si accordassero tutt'i direttori dell' anime; e cessassero così una volta per sempre tante controversie che non fanno altro, che dividere gli animi con pregiudizio del clero e del popolo. »

Sic pariter Joannes Negri, episcopus Dertionensis, in sua pastorali epistola 13 Decemb. 1846, clero « summopere gratulatur, quod in moralibus collationibus conspexerit, responsiones ad casus plerumque fuisse exaratas juxta doctrinam S. Alphonsi. » — « Quæ res prosequitur idem antistes solatii et gaudii non parvi ipsi fuit, *Qui censet*, in maximum spirituale commodum cessurum, ubi clerus diocesis eandem doctrinam concorditer retineat. » Demum hortatur suos, ut in sententiis (præd.) SS. episcopi insistant; ibi.

Ex hoc porro innumeri Eccles. prælati opera S. Alphonsi parochis, animarum rectoribus et confessariis propriæ diocesis expresse proposuerunt et enixe commendaverunt. Unde factum ut moralis ejusdem theologiae cujus sine numero procusæ sunt editiones in Europa apud Italos, Gallos, Hispanos, Germanos, Polonos; in Asia apud Indos orientales; in America apud Mexicanos, ac per totum catholicum orbem evulgata maximi quidem habeatur, ac summopere prædicetur.

legem positivam et naturalem; porro ubi agitur de malo intrinseco, si dubium hinc inde æquale versetur circa legem positivam, licet sequi secundam sententiam, quæ est D. de Ligorio dicentis, « lex dubia non obligat » secus si dubium sit de lege naturale. Hanc sententiam idem D. de Ligorio ita plenissime refutavit, ut cito perierit, neque unquam locum in scholis habuerit.